

O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA RISK-MENEJMENT MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Yo'ldoshev Ahrorbek Faxriddin o'g'li

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti,
Bank ishi fakulteti, 2-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19914462>

Annotatsiya: Ushbu ishda 2025-yil to'liq davri va 2026-yilning birinchi choragi holatiga ko'ra O'zbekiston tijorat banklarining kredit faoliyati va aktivlar sifati tahlil qilingan. Tadqiqotda muammoli kreditlar (NPL) dinamikasi o'rganilib, bank tizimi barqarorligini ta'minlashda Basel III standartlari va zamonaviy raqamli monitoring usullarini tatbiq etish bo'yicha ilmiy xulosalar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: kredit portfeli, NPL, Statistika agentligi, Basel III, raqamli skoring, makroiqtisodiy tahlil.

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ И СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация. В данной работе проведен анализ кредитной деятельности и качества активов коммерческих банков Узбекистана на основе данных за весь 2025 год и первый квартал 2026 года. В исследовании изучена динамика проблемных кредитов (NPL), а также сформированы научные выводы по внедрению стандартов Базель III и современных методов цифрового мониторинга для обеспечения стабильности банковской системы.

Ключевые слова: кредитный портфель, кредитный риск, проблемные кредиты (NPL), диверсификация, Базель III, цифровой скоринг, финансовая устойчивость.

INCREASING THE EFFICIENCY OF THE CREDIT PORTFOLIO AND IMPROVING RISK MANAGEMENT MECHANISMS IN COMMERCIAL BANKS OF UZBEKISTAN

Abstract. This paper analyzes the credit activities and asset quality of commercial banks in Uzbekistan based on data from the full year of 2025 and the first quarter of 2026. The study examines the dynamics of non-performing loans (NPL) and provides scientific conclusions on the implementation of Basel III standards and modern digital monitoring methods to ensure the stability of the banking system.

Keywords: credit portfolio, credit risk, non-performing loans (NPL), diversification, Basel III, digital scoring, financial stability.

Kirish

Bugungi kunda bank-moliya sektorining barqarorligi ko'p jihatdan kredit portfeli sifatiga bog'liq bo'lib qolmoqda. Bank aktivlarining asosiy qismi kreditlardan iborat ekanligi, ushbu yo'nalishdagi boshqaruv mexanizmlarini muntazam ravishda takomillashtirishni talab etadi. O'zbekiston bank tizimida so'nggi paytlarda muammoli kreditlar (NPL) hajmining o'zgarib turishi risk-menejment tizimini yangi bosqichga olib chiqish zarurligini ko'rsatmoqda. Bu esa raqamli texnologiyalar va ilg'or xalqaro tajribalarni amaliyotga joriy etish orqali amalga oshirilishi lozim.

Metodologiya

Mazkur tadqiqotda Markaziy bank va Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi (TsEIR) tomonidan e'lon qilingan 2025–2026-yilning birinchi choragiga oid rasmiy statistik hisobotlar asos qilib olindi. Ish jarayonida qiyosiy tahlil, mantiqiy guruhlash hamda tarkibiy ulushlarni baholash kabi statistik usullardan kompleks tarzda foydalanildi.

Asosiy natijalar va tahlil

Tadqiqot natijalari bo'yicha kredit portfeli holati quyidagi yo'nalishlar kesimida tahlil qilindi:

Birinchiidan, O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2026-yil 1-mart sanasidagi hisobotiga ko'ra, bank tizimida kreditlash hajmining o'sish sur'atlari barqaror saqlanib qolmoqda. Xususan, jami portfel miqdori 613 701 mlrd so'mga yetib, o'tgan yilning mos davriga nisbatan 14 foizlik ijobiy dinamika kuzatildi.

Ikkinchiidan, rasmiy statistikaga muvofiq, kreditlarning tarmoqlararo taqsimotida chakana bank xizmatlari segmenti yetakchilik qilmoqda. Jismoniy shaxslarga berilgan kreditlar ulushi jami portfelning 36 foizini yoki 223 954 mlrd so'mni tashkil etib, sezilarli darajada o'sgan.

Uchinchiidan, aktivlar sifati bo'yicha o'rtacha ko'rsatkich ijobiy bo'lib, tizim bo'yicha NPL (muammoli kreditlar) darajasi 3,3 foizni yoki 20 258 mlrd so'mni tashkil etmoqda.

To'rtinchiidan, banklarning mulkchilik shakliga ko'ra risk darajasi turlichadir. Masalan, davlat ishtirokidagi banklarda NPL koeffitsienti 3,6 foizni tashkil etsa, xususiy banklarda bu ko'rsatkich ancha past — 2,7 foizga tengdir. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2026-yil 1-mart holatidagi statistik ma'lumotlariga ko'ra, Poytaxt bank kabi ayrim muassasalarda NPL darajasining 32,6 foizga yetganligi bank aktivlari sifatini sog'lomlashtirish bo'yicha zudlik bilan choralar ko'rishni talab etadi.

Ilmiy-amaliy takliflar

Kredit risklarini minimallashtirish uchun quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Birinchiidan, kredit portfelining tarkibiy tuzilmasini optimallashtirish orqali konsentratsiya riskini pasaytirish strategik zaruratdir. Markaziy bank tahlillari portfelning chakana segmentga yo'naltirilganini ko'rsatayotgan bir paytda, iqtisodiy o'sish drayveri bo'lgan sanoat tarmog'ining ulushini kamida 25–27 foiz darajasida muvozanatlash lozim. Bu nafaqat bank barqarorligini, balki real sektorning moliyaviy qo'llab-quvvatlanishini ham ta'minlaydi.

Ikkinchiidan, kreditlash jarayonlariga innovatsion raqamli texnologiyalarni, xususan, "Big Data" tahlili va sun'iy intellektga asoslangan avtomatlashtirilgan skoring tizimlarini to'liq integratsiya qilish lozim. Ushbu texnologik yechimlar qarz oluvchilarning kreditga layoqatliligini real vaqt rejimida (real-time monitoring) baholash va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan risklarni erta aniqlash (early warning systems) imkonini beradi.

Uchinchiidan, bank nazorati bo'yicha Bazel qo'mitasining Basel III standartlarini milliy bank amaliyotiga tizimli ravishda tatbiq etish zarur. Xususan, risklarni baholashda ichki reytingga asoslangan (IRB) yondashuvni joriy qilish, shuningdek, likvidlikni qoplash koeffitsienti (LCR) va sof barqaror moliyalashtirish koeffitsienti (NSFR) kabi me'yorlarga qat'iy rioya etish tijorat banklarining tashqi shoklarga chidamliligini tubdan oshiradi.

Xulosa

Tijorat banklarida kredit portfeli samaradorligini oshirish va risklarni jilovlash kompleks yondashuvni talab etadi. O'tkazilgan tahlillar asosida shuni xulosa qilish mumkinki, bank tizimi

barqarorligini ta'minlashning asosiy poydevori — bu risk-menejment tizimini modernizatsiya qilish, xalqaro andozalarga izchil moslashish hamda raqamli monitoring jarayonlarini kuchaytirishdir. Aynan innovatsion texnologiyalar va Basel III standartlarining integratsiyasi banklarning uzoq muddatli moliyaviy mustahkamligini kafolatlaydi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi rasmiy hisobotlari (2025–2026).
2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki statistik ma'lumotlari va normativ hujjatlari (lex.uz).
3. Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi (TsEIR). “Индекс активности банков” (2026).
4. S.S. Togayev. “Bank risklari” o'quv qo'llanmasi (2019).
5. Sh.B. Karimov. “Tijorat banklarida kredit risklarini boshqarishdagi muammolar...” (2026).
6. Basel Committee on Banking Supervision. Principles for the Management of Credit Risk (2025).
7. Sh.Z. Abdullayeva. “Pul va banklar” o'quv qo'llanmasi (2018).